

Kirja-arvosteluja

Tuomas Martikainen:
Suomi Remix. Into Kustannus. Helsinki, 2011.
117 s. ISBN 978-952-01-0619-5.

Huhtikuussa käydyt eduskuntavaalit olivat varsin laimeat maahanmuuttokeskustelun kannalta. Vuoden päivät odoteltiin, että siirtolaisuuskysymykset nousisivat esimerkiksi Perussuomalaisten vaalikampanjassa näkyvälle paikalle. Puheenjohtaja Timo Soini oli kaukaa viisas: kokeneena poliitikkona hän havaitsi, että maahanmuuttokysymyksiäkin tärkeämpänä on pidettävä EU-vastaisuutta ja kansan sosiaalipoliittisen kahtiajaon estämistä. Näkemys oli hänen puolueensa vaalituloksen kannalta oikea, ja ääniä ropisi puolueen laariin ns. joka ikkunasta.

Vaikka siirtolaisuus ei vaaleissa noussutkaan keskiöön, ei se poista asian ajankohtaisuutta. Suomi vastaanottaa lisääntyvässä määrin maahanmuuttajia. Muuttoliikkeitä koskeva hallinto ja lainsäädäntö ovat edelleen murroksessa. Uusi kotouttamislaki asettaa paljon vaateita paikallishallinnolle – eri asia on, mistä löytyvät varat hallinnon ja kotouttamisen kehittämiseen. Tässäpä haastetta tulevalle hallitukselle.

Aloitin vaaliteemalla, koska Tuomas Martikaisen kirja ”Suomi Remix” olisi ollut oivallinen perusteos vaalikampanjaa käyville kansanedustajaehdokkailla. Kirja tarjoaa selkeästi ja turhia tieteellisiä kiemuroita välttäen perustietoa Suomen maahanmuuton nykytilasta.

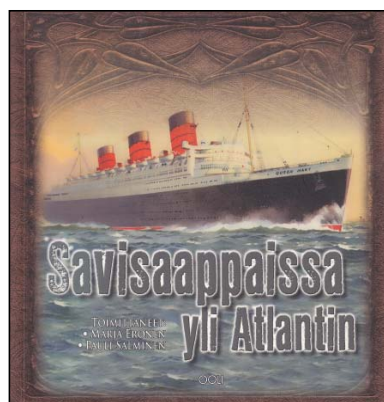
Luin kirjan junassa matkalla Helsingistä Turkuun. Lukukokemus kesti 62 minuuttia. Kirjan teksti on osin aikaisemmin julkaistu artikkeleina – tekijä on tosin päivittänyt ja muokannut tekstiään, joten kyseessä on uusi teos.

Martikainen on taustaltaan uskontotieteilijä, ja tämä näkyy myös kirjan sisällössä. Maahanmuuton historia on tuttua perustekstiä, jossa ei juurikaan uutta tietoa tarjota. Sen sijaan luvuissa 5 (Uskonto) ja 6 (Impivaara) tekijä käy läpi muuttoon liittyviä kulttuurisia haasteita. Kirjoittajan ote muuttuu analyttisemmäksi, ja tekstistä paistaa läpi tutkijan perehtyneisyys nimenomaan kulttuurisiin kohtaamisiin uskontojen kannalta.

Teoksen ajallinen syvyys muuttoliikkeen kohdalla on varsin lyhyt. Globaalisuudesta puhutaan paljolti tämän päivän ilmiönä. Kyllähän suomalaisten siirtolaisuus esimerkiksi Amerikkaan oli maapalloistumista jos mikä. 1800-luvulla käytettiin rautatieteilä matkalla Seinäjoelta Hangon Siirtolaihotelliin. Junaa nopeampaa kulkuneuvoa ei taida monikaan siirtolainen edelleenkään käyttää. Ja kun Bell keksi puhelimen vuonna 1876, merkitsisi se tiedon siirtonopeutta, jota eivät edes nykyiset kännykät ylitä. Toki yhteydet olivat ennen hankalampia, mutta lähes koko maapallo oli saavutettavissa.

Kaikkiaan Tuomas Martikaisen kirja ”Suomi Remix” on tervetullut lisä kapeaan maahanmuuttokirjallisuuteemme. Kirja on informatiivinen ja helpplukuinen, ja siksi sen toivoisi saavuttavan erityisesti tiedotusvälineiden edustajat, lukiolaiset, alkuvaiheen opiskelijat ja yhteiskunnalliset päätöksentekijät.

Ismo Söderling

Marja Eronen ja Pauli Salminen (toim.): Savisaappaissa yli Atlantin. Priimus Media Oy/OOLI, 2009.
184 s. ISBN 978-952-5278-86-6.

Siirtolaiset suku- ja kyläkirjoissa

Sukututkimusten tuloksia julkaistaan yhä enemmän painetussa muodossa. Vielä muutama vuosikymmen

sitten siirtolaiseksi lähteneiden sukuhaarojen jäljitys päättyi usein muuttovuoteen ja kohdemaahan. Sukutietojen saanti ulkomailta oli työlästä ja lähdeaineisto vaikeasti tavoitettavissa. Varsinkin kaukosiirtolaisiksi lähteneiden jäljitys oli hankalaa, ellei yhteys vanhaan kotimaahan säilynyt toisen ja kolmannen polven siirtolaisilla.

Viime vuosina internetiin on tuotu kaikkien ulottuville monipuolisia tietokantoja, joiden avulla voidaan jäljittää sekä siirtolaisen matkaa että elämää muuton jälkeenkin. Yhdessä alkuperäislähteiden digitalisoinnin kanssa ne antavat aivan toisenlaisen lähtökohdan sukututkimukselle. Niinpä siirtolaishaarat huomioidaan nykyään tasavertaisina kotimaan suvun kanssa, vaikka tutkimus näiden osalta edelleen tuottaakin runsaasti lisätyötä lähdeaineiston erilaisuuden vuoksi. Toisaalta myös suomalaissiirtolaisten jälkeläiset ovat omissa sukujulkaisuissaan kiitettävästi käsitelleet vanhaan kotimaahan jääneen suvun vaiheita ja tehneet yhteistyötä suomalaisten sukututkijoiden kanssa. Siirtolaisuusinstituutin kirjastoon on kertynyt mittava määrä sukujulkaisuja, joissa siirtolaisiksi lähteneiden vaiheita on jäljitetty aina nykypäiviin asti. Instituutin kirjasto ottaa edelleen mielellään vastaan niin kotimaisten tutkijoiden kuin ulkosuomalaisten tekemiä sukukirjoja.

Sukukirjojen ohella viime vuosina on ilmestynyt useita julkaisuja, joissa kartoitetaan jonkun alueen, esimerkiksi pitäjän tai kylän siirtolaiset. Erinomainen esimerkki on Siirtolaisuusinstituutin kirjastoon hiltattain saatu teos ”Savisaappaissa yli Atlantin”. Kirjan yhteensä 28 kertomusta kuvaavat Loimaan seudulta eri puolille Amerikkaa matkanneiden henkilöiden elämää, kokemuksia ja sattumuksia. Alun perin kunnianhimoisena tavoitteena oli selvittää kaikki alueelta siirtolaisiksi lähteneet, mutta työ osoittautui pienelle Loimaan seudun Suomi-Amerikka yhdistykselle ylivoimaiseksi tehtäväksi. Luettelomaisesta esityksestä luovuttiin ja päädyttiin tarinapohjaiseen julkaisuun. Kertomukset käsittelevät sekä vanhempaa että uudempaa Amerikan siirtolaisuutta. Mukana on mm. kuvauksia vaihto-oppilas- ja stipendiaattivuosilta, kokemuksia avioliitosta Boliviasta ja kertomus opettajan työn haasteista intiaanireservaatissa Kanadassa. 1900-luvun alun lähtijät hakeutuivat yleensä perinteisiin siirtolaisammatteihin, kuten metsätöihin, farmeille, kaivoksiin ja sisäköiksi. Tarinoiden tukena on erityiskiitoksen ansaitseva runsas ja korkeatasoinen kuvitus. Valokuvien ohella mukana on runsaasti kuvia

erilaisista asiakirjoista. Henkilöhakemisto helpottaa kirjan käyttöä niille, jotka etsivät mahdollisia sukulaisiaan teoksesta.

Elisabeth Uschanov

Lotta Weckström: Suomalaisuus on kuin vahakangas – Ruotsinsuomalaiset nuoret kertovat suomalaisuudestaan. Vammalan Kirjapaino Oy, 2011. 160 s. Siirtolaisuustutkimuksia A 36. ISBN 978-952-5889-09-3 (Suomi) ISBN 978-952-5889-10-9 (pdf Suomi) ISSN 0356-9659 ISBN 978-91-971351-6-0 (Sverige).

Finskheten är som en vaxduk, sverigefinska ungdomar berättar om sin finskhet

Lotta Weckström doktorerade 2008 vid Jyväskylän universitet med avhandlingen ”Representations of Finnishness in Sweden”. Nu presenterar hon resultatet för en bredare publik i en bok med det fyndiga namnet ”Suomalaisuus on kuin vahakangas. Ruotsinsuomalaiset kertovat suomalaisuudestaan”, fritt översatt: ”Finskheten är som en vaxduk. Sverigefinska ungdomar berättar om sin finskhet”. Temat är angeläget. Drygt sju procent av Sveriges befolkning har någon form av finskt påbrå och en kvarts miljon svenskar har en eller båda föräldrarna födda i Finland. Nästan 240 000 svenskar har åtminstone en far- eller morförälder från Finland. Den åldrande utvandargenerationen, som omfattar ca. 175 000 personer, har rönt stort forskningsintresse under årens lopp, men deras efterkommande vet vi inte så mycket om.

Weckström låter tio sverigefinländare i åldrar mellan 23 och 42 komma till tals – en heterogen grupp som förenas av sina finska rötter med åtminstone ena föräldern född i Finland. Intervjuerna kretsade kring finskheten och dess betydelse i dagens Sverige, finskspråkighet och tvåspråkighet, kort sagt vad det innebär att ha en finsk bakgrund.

Undersökningen tangerar egentligen en mer allmän fråga: När upphör man att vara invandrare? Kan man bli helyllesvensk på en generation? För invand-

rargenerationen är det knappast möjligt, men möjligen för deras barn och barnbarn. Då de yttre särskiljande attributen försvinner eller försvagas och slutligen förlorar betydelse, så återstår endast en vag känsla av främlingskap, att inte riktigt vara som de andra. Alla tacklar det på sitt eget sätt.

Det finska språket var en central variabel i Weckströms undersökning. I frånvaron av yttre särskiljande attribut eller betydelsefulla kulturella skillnader är det egentligen bara den språkliga bakgrunden och blodsbanden till Finland som objektivt sett skiljer finskättlingar i Sverige från andra svenskar – och för många de egna känslorna.

Framför allt genom språket tolkade och formade sverigefinnarna sin identitet. Bara två av de intervjuade kunde ingen finska, alla andra hade kontakt med språket från den egna familjen eller skolan. Finskans betydelse visade sig inte vara beroende av de egentliga färdigheterna i språket, utan finskan fungerade som en etnisk markör som bidrog till att förankra identiteten i tid och rum.

I det dagliga livet utanför hemmet var svenska det självklara kommunikationsspråket. Svenskans roll var instrumentell, men finskan var viktig i den privata sfären. Finska talades inom hemmets fyra väggar och hörde samman med känslor. Det gick emellertid inte att dikotomisera identiteten i svenskt och finskt; den visade sig som en skiftande mosaik bland de intervjuade, vilket den stora betydelsen som tillmättes tvåspråkigheten var ett uttryck för.

För invandragenerationen var finskan ofta ett socialt stigma och en klassmarkör, ett hinder för framgångsrik integration. Det var först i början av 1980-talet som sverigefinnarnas rätt till sitt språk på allvar uppmärksammades i Sverige och det dröjde ända till millennieskiftet innan finskan erkändes som minoritetsspråk. Mälardalen blev finskt förvaltningsområde först 2010, på tok för sent, vilket Weckströms undersökning indikerar. Hennes intervjupersoner upplevde inget behov av finskspråkig service ute i samhället. De betraktade finskan som en resurs, något de ”fått gratis” och var glada över, men dess betydelse var ändå underordnad svenskans.

Intervjupersonerna byggde sin identitet också av andra element. De finska rötterna var viktiga. Framför allt var det resor till Finland och kontakter till släkten, som förutom finskan lyftes fram i intervjuerna. Avståndet till finnar i Finland var däremot uppenbart,

hemlandet var Sverige och man turistade i Finland. Identiteten var inte så mycket förankrad i Finland som geografisk plats, utan i en mer abstrakt finskhet, som en kulturfråga, som en känsla och en hjärtesak. Historien fanns i bakgrunden, men identiteten trotsade kategorisering. Intervjupersonerna betraktade sig inte som sverigefinnar, ”ruotsinsuomalainen” men inte heller som finnar eller svenskar, snarare seglade de mellan kategorierna. Citatet nedan är illustrerande:

Lotta: *Vad säger ni här, säger ni Sveriges finländare eller eller finns det //något*

Maria: *//Sverigefinsk, kanske [sverigefinsk] ja det beror ju på. Det tycker jag. Att jag känner det mera och mera, vad när tiden går, att man har rötter från Finland. [mm] Jag är stolt över det också. Jag tycker att det är en viktig del utav mej.*

Lotta: *Okej. Hur var det när du var yngre?*

Maria: *Då ville man ju att bort allting sådant där, det ville man inte ha (skrattar)*

Invandrarstämpeln vidhäftar inte längre finnarna i Sverige, allra minst den generation som är född där, men finsk bakgrund innefattar också klassiska stereotypier som inte går att bortse från. De stoiska, tystlåtna, hårt arbetande finnarna som är svaga för starka drycker kontrasteras mot de ”mesiga svenskarna”. Finska idrottsframgångar bejublas allmänt av sverigefinnarna och bidrar tidvis till en kollektiv identitet.

Weckstöm använder en träffande metafor när hon beskriver finskheten i Sverige som ett kalejdoskop, där spegelskärvarna är språk, hem, släkten, skolan, idrotten, alkoholism och sisu. Alla som vrider på det ser olika mönster. Finskheten försvinner inte i Sverige, men den tar nya former. Det är känslan att vara annorlunda, att ha en annan bakgrund, som är viktig. Invandragenerationen behövde finska riter som bastu, boboll och dans som bekräftelse för sin identitet, men inte de följande generationerna för vilka Sverige blev ett hemland.

”Finskheten är en vardaglig sak, liksom vaxduken där på bordet. Den ligger där varje dag, tål att bli blöt och torkas av, det är ingen spetsduk som tas fram bara till helgerna”

Lotta Weckströms bok är välskriven och höginträsant. Nu väntar vi bara på en undersökning om hur finlandssvenskarna i Sverige definierar sin identitet – vad återstår av den finska identiteten när man plockar bort det finska språket?

Krister Björklund